



Article Arrival : 05/12/2020

Published : 27.01.2021

Doi Number  <http://dx.doi.org/10.26449/sss.2960>Reference  Atamtürk, B., Özdurak, C. & Öztürk, N.S. (2021). "Kurumlarla İlişkilerin Siyasi Uygulama Etkinliği ve Yönetişim Üzerine Etkisi: Türkiye Örneği 2007-2020" International Social Sciences Studies Journal, (e-ISSN:2587-1587) Vol:7, Issue:77; pp:509-518

KURUMLARLA İLİŞKİLERİN SİYASİ UYGULAMA ETKİNLİĞİ VE YÖNETİŞİM ÜZERİNE ETKİSİ: TÜRKİYE ÖRNEĞİ 2007-2020

The Impact Of Institutional Interaction On Political Application Efficiency And Governance: Case Of Turkey (2007-2020)

Prof. Dr. Burak ATAMTÜRK

İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi, İktisat Bölümü, mail: atamturk@istanbul.edu.tr., İstanbul/TÜRKİYE

Dr. Öğr. Üyesi. Caner ÖZDURAK

Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Entitüsü, Finansal İktisat Bölümü, mail: caner.ozdurak@yeditepe.edu.tr., İstanbul/TÜRKİYE

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0793-7480>

Nil Sirel ÖZTÜRK

Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Entitüsü, İktisat Bölümü Doktora Öğrencisi, mail: , nilsirel@gmail.com, Edirne/TÜRKİYE

ÖZET

“Kurumlarla İlişkiler” ile “Siyasi Uygulama Etkinliği ve Yönetişim”, politik istikrarı oluşturan unsurların başında gelmektedir. Kurumlarla ilişkiler; iktidar-yüksek yargı, cumhurbaşkanlığı-hükümet, hükümet- askeri bürokrasi, hükümet sivil bürokrasi-özerk ekonomik kurumlar ve uluslararası kurumlarla ilişkileri kapsamaktadır. Yönetişim (hesap verilebilirlik –şeffaflık- tutarlılık) ve etki analizleri (siyasi problemin kapsamı - boyutlandırılması, içeriğinin netleştirilmesi, ilgili tarafların belirlenmesi ve dahil edilmesi, neden-sonuç ilişkilerinin netleştirilmesi, hedeflerle uyumlu kılınması, süreç ve tedbirleri ölçülebilir ve netleşmiş kılınması, çözüm yönetiminin etkilerinin ölçüm ve denetiminin değerlendirilmesi v.b.) detaylı hususlar belli filtrelerden geçirilerek Siyasi Uygulama Etkinliği ve Yönetişim başlığı altında analiz edilmektedir. Politik istikrarın önemli iki unsuru arasındaki ilişkiler kurumsal iktisatçılar tarafından tartışılmakta ve ekonomik gelişmişlik ve istikrarla bağlantı kurulmaktadır. Amacımız iki unsur arasındaki ilişkilerin analiz edilmesidir.

Bu çalışmada Kurumlarla İlişkiler İndeksi (Kİ), Siyasi Uygulama Etkinliği ve Yönetişim İndeksi (SUY) verileri S. Bilişim tarafından günlük olarak yayınlanan verilerden elde edilmiştir. Analizlerde Kurumlarla İlişkiler İndeksi (Kİ), Siyasi Uygulama Etkinliği ve Yönetişim İndeksi (SUY) değişkenleri arasındaki kısa ve uzun dönemli ilişkinin tespit edilmesi amaçlanmaktadır. Bu anlamda çalışmada kullanılan değişkenlerin 1 Ocak 2007- 30 Mart 2020 dönemi arasındaki günlük düzeltilmiş zaman serileri kullanılmıştır. Değişkenler arasındaki ilişki, VAR Analizi çerçevesinde Etki-Tepki Analizi, Varyans ayrıştırması ve Granger Nedensellik Testi modellerinden faydalanılarak açıklanmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Kurumlarla İlişkiler, Siyasi Uygulama ve Etkileşim, Granger Nedensellik, ARCH-GARCH

ABSTRACT

Political stability is mainly composed of two items such as Institutional Interaction and Political Application Efficiency and Governance. The institutional relationship title includes the relationships between the government in power-higher judicial, government-president, government-military bureaucracy, government-civil bureaucracy, independent economical institutions-international institutions. Highly layered issues such as governance (accountability-transparency-consistency) and impact analysis (the concept of political issues-designing-clarifying the context, identifying, and including the counterparts, clarifying the cause-and-effect relationship, aligning with the targets, providing measurable process and precautions, assessing the impact of solution process etc.) will be filtered and analyzed through Political Application Efficiency and Governance title. The relationship between two important subtitles of political stability is discussed by institutional economists who connects them with economic development

and economic stability. Our main goal is to analyze the relationship between these two subtitles. In the study, The Institutional Interaction Index, Political Application Efficiency and Governance Index daily data is provided by S. Bilişim. The main goal our study is to understand the short- and long-term relationship between Institutional Interaction Index and Political Application Efficiency and Governance Index. In this context daily adjusted data for 1 January 2007 and 30 March 2020 applied to the models. The relationship between variables will be tested via Granger Causality, VAR models and Impulse-Response analysis.

Key Words: Institutional Interaction, Political Application and Efficiency, Granger Causality, ARCH-GARCH

1. GİRİŞ

Kurumların ekonomik istikrar ve büyüme üzerine etkileri Klasik ve Neo-klasik paradigmaya karşı heterodoksi içinden tezler geliştiren eski ve yeni kurumsal iktisat okulları ile ele alınmıştır. Tanımında farklılıklar içeren kurum kavramı, iktisat terminolojisinde günlük dildeki kullanımından farklı bir anlama sahiptir. Kurum kavramı günlük dilde insanlar tarafından oluşturulmuş aile, mülkiyet, tesis gibi yapıları tanımlamak için kullanılırken iktisat terminolojisinde düzeni, güveni, istikrar ve sürekliliği sağlayan yazılı ya da yazılı olmayan inanç, gelenek, davranış ve faaliyetler olarak tanım bulmaktadır. Veblen'nin tanımına göre kurum, "bir toplumda genel kabul görmüş düşünce, gelenek ve davranışlar" olarak tanımlanırken, Parsons'a göre ise kurumlar, bireylerin kendilerine biçilen rollere göre davranışlarını sağlayan ve düzenleyen yapılardır (Parsons,1945:239). Kurumlar bireyleri şekillendirirken, bireyler de kurumlara etki ederler. Diğer bir ifade ile kurumlar bireylerin içinde buldukları ve hareket ettikleri alanı şekillendirirken, bireyler de bilinçli ya da bilinçsiz kurumlara şekil verirler (Samuels,1995:574). Kısaca istikrarı sağlayan, belirsizlikleri en aza indiren, birey davranışlarını kurallara bağlayan, diğer anlatımla oyunu, belirlenmiş kurallara bağlayan insanlar arası ilişkileri düzenleyen ve bu amaçla getirilen kısıtlamalar kurumu oluşturmaktadır (North,2002:21). Kurumları yerleşik iktisadın birey odaklı yaklaşımının yerine koyan Kurumsal iktisat, 20.yy başında ortodoksiye bir tepki olarak ortaya çıkmıştır. Bu anlamda tarihsel olarak öncesinde yine ortodoksiye tepki olarak doğmuş Alman tarihçi okuldan büyük oranda etkilenmiştir. Tarihçi okul, Klasik-Neo klasik paradigmayı en temel olarak Newton mekanikğini sosyal bilim olan iktisada uygulaması noktasında eleştirmiştir. Bu çerçeveden hareketle toplumsal bilimlerde evrensel çıkarımlar mümkün değildir. Kurumsal paradigmaya göre toplum bilimleri ortodoksinin varsaydığı gibi yer ve zamandan uzak değildir. Neden bazı toplumlar gelişmiş, diğerleri az gelişmiştir? Bu sorunun analizini Kurumsalcı yaklaşıma göre toplumları kendine özgü yapılarını, geleneklerini, kurumlarını sosyal, tarihsel ve kurumsal özelliklerini inceleyerek yapabiliriz.

Her toplum kendine özgü şartlarına göre değişim göstermektedir. Yani çözüme giden yol mekanik değil evrimsel olmak zorundadır. Bu noktada Darwin'nin, Marx'ı etkilediği gibi eski kurumsal okul düşünürleri üzerinde de etkisi büyük olmuştur. Eski kurumsal iktisadın kurucularından Veblen, "The Theory of the Leisure Class: An Economic Study of Institutions" adlı yapıtında Darwin'nin "Evrim Teorisini" iktisadi düzeni anlamak için vazgeçilmez olduğunu savunmuştur (Weblen,1989: 97). Bir anlamda Tarihçi okulun eksik yönü olan teknoloji ve kurumlar ayağını Veblen tamamlayarak toplumların iktisadi dönüşümünün anlaşılmasına ön ayak olmuştur denilebilir (Mayhew,1987:32). Kurumlar üzerine kurulmuş olan bu yaklaşım aslında evrim teorisinin temelinde yer alan doğal seleksiyon (doğal seçim) analizine dayanmaktadır. Veblen'e göre kurumların devamı ya da yok oluşu aynı biyolojideki doğal seçim gibi değişen koşullara ayak uydurup uyduramamasına bağlı olarak belirlenmektedir. Veblen evrim teorisini "birikimli nedensellik" kavramını temel olarak analiz etmektedir. Birikimli nedensellik, bireysel davranışların, içinde yaşanılan toplumun örf, adet, gelenek, düşünce yapısı gibi geçmişten birikerek gelen miras ile oluşmasıdır. Birikimli nedensellik kurumsalcı paradigmada daha sonraki izleyicileri tarafından da Veblen'nin yeniden keşfi olarak temel alınarak geliştirilmiş bir kavramdır (Chavance,2019:40). Bu öğretinin felsefi temelinde pragmatizm, davranışsal psikoloji ve Darwinizmin evrim yaklaşımları yatmaktadır. Kurumsal iktisadın felsefe temeli ise J.S.Mill'in Pragmatizmidir. Bu felsefe ayrıca tüm kurumcuların ortak paydasıdır (Mirowski,1981:71). Pragmatik felsefe aslında ortodoksinin teori bazında reelden kopuk tarafına bir eleştiri niteliğindedir. Bu anlamda kurumları temel alan kurumsalcı yaklaşımlar, yerleşik iktisadın aksine birey odaklı olarak değil kurumları temel olarak onların ekonomik istikrar ve iktisadi gelişme ile ilişkilerine odaklanmaktadır. Ayrıca ortodoksinin tam bilgi ve rasyonalite varsayımlarına karşı geliştirilen tezlerde de kurumsalcı yaklaşımların ortak noktaları ortaya çıkmaktadır. Commons bu ortaklığın altını çizerek ortodoksiye yöneltilen eleştirilerin tüm kurumsal yaklaşımın temeli olduğunu vurgulamaktadır (Commons 1931:648). Bu ortak problematiğe karşın zaman içinde farklı açılardan yaklaşan Eski Kurumsal iktisat, Yeni Kurumsal iktisat ve Neo Kurumsal iktisat yaklaşımları gibi

farklı Kurumsal iktisat ekolleri de ortaya çıkmıştır. Buradaki ayrımın özünde aslında yerleşik paradigmayla yaklaşım yaklaşmamak bulunmaktadır. Bu süreçte Veblen ve Commons çizgisi yerleşik iktisada daha mesafeli ve eleştirel iken neo klasik öze dokunmadan kurumsal yapıları da bu modele dahil etmekle yetinen ve yeni kurumsal ekol olarak adlandırılan bir damar oluşmuştur. Bu yakınlaşmaya karşı olan kurumsalcı düşünürlerin oluşturdukları yapı ise Neo kurumcu yaklaşım olarak adlandırılmıştır. Kurumcu iktisat kendi bünyesi içinde yerleşik iktisada yakınlık –uzaklık olarak farklılıklar içerse de özellikle yeni kurumcu iktisat düşünürleri işlem maliyeti, mülkiyet hakları gibi yerleşik iktisada ait kavramları inceleme konusu içine almışlardır. Bu anlamda kurumcu paradigma içinde yerleşik iktisada en yakın damar yeni kurumsal iktisat olmaktadır. Örneğin Yeni kurumsalcılar ortodoksinin sıfır işlem maliyetleri varsayımını kabul etmemekle birlikte bu kavramı tamamen analiz dışına atmadan gerçekçi bir varsayıma dönüştürme çabasına girmişlerdir. Hayali dünyadan gerçek dünyaya geçiş ancak gerçekçi varsayımlarla mümkündür (Coase,1993:97)

2. LİTERATÜR

2.1. İstikrar ve Ekonomik Gelişme

İstikrarın ekonomik gelişmeyle ilişkisi yadsınamaz bir gerçek olarak karşımızda durmaktadır. Ancak istikrarın hangi siyasal rejimlerle gerçekleşeceği tartışılan bir konudur. Demokrasi ile yönetilen ülkelerin mi, yoksa otoriter rejimlerin mi istikrarı sağlamada daha etkin olduğu sorusu üzerine teorik ve ekonometrik çalışmalar bulunmaktadır. Demokrasinin istikrar ve dolayısıyla ekonomik gelişmeye katkı sağladığını savunan yaklaşım diğer bir ifadeyle demokrasinin bağımsız, ekonomik gelişmenin ise bağımlı değişken olarak ele alındığı çalışmalarda demokrasi bir ön koşul olarak kabul edilmektedir. Halbuki 1980’li yıllara kadar birincil öncelik büyüme-gelişme sorunsalıydı. Demokrasinin belli bir iktisadi gelişmenin sonucu olarak ortaya çıkacağı daha yaygın bir yaklaşımdı. Bu özellikle az gelişmiş ülkelerde diktatörlükler, askeri yönetimler vb otoriter rejimlere de meşruiyet kazandırmanın teorik bir desteği olarak işlev görüyordu (Adejumobi,2000:3).

Demokrasinin ekonomik gelişme için olmazsa olmaz bir ön koşul olduğu görüşüne karşın, demokrasinin iktisadi gelişme için bir ön koşul olmadığını savunan yaklaşımlar da literatürde yerini almıştır. Bu görüş aslında ekonomik gelişmenin ön koşulunun siyasal istikrar olduğunu bu istikrarın da sağlanabilmesinin tek yolunun demokrasi olmadığı tezini savunmaktadır (İnsel, 1991:20).

Ayrıca literatürde otoriter rejimlerin, demokratik olanlara göre istikrarı ve ekonomik gelişmeyi sağlamada daha başarılı olabileceklerini savunan tezler de vardır. Zira otoriter rejimlerde konulan kuralların daha sıkı uygulanması, oy kaygısının bulunmaması, gerektiğinde tüketimi sınırlayıp tasarrufları artırmada politik baskının kullanılması ekonomik gelişmeye katkı sağlayan unsurlardır. Yani otoriter rejimler, oy kaygısının olmaması ve yönetimin daha özgür olmasından ötürü verimli yatırımları seçerek daha etkin hareket edebilme olanağına sahip olabilirler (Karakayalı-Yanıkaya,2005:4)

2.2. Demokrasi ve Ekonomik Gelişme

Demokrasinin ekonomik gelişmenin bir ön koşulu olduğu varsayımı istisnaları olsa da amprik olarak da bu tezi doğrular sonuçlar vermektedir. Dünyada en zengin ülkelerin genelde ileri demokrasi ile yönetilen ülkeler olması gibi. Bu ilişkiyi Amartya Sen’den Rodrik’e, Robert Barro’dan, J.Helliwell’e kadar ortaya koyan bir çok çalışma bulunmaktadır. Rodrik’e göre Demokratik yönetimler krizlere karşı daha dayanıklıdır, daha verimli bir ortamı oluştururlar, örneğin demokratik ülkelerde işçi ücretleri daha yüksektir. Bu iç tüketimi artırır ayrıca gelir dağılımının bozulmasının önünde bir engel oluşturur. Demokrasilerde kurumsal yapıların önemini vurgulayan ve uzun dönemli sürdürülebilir ekonomik büyüme için çok önemli bir faktör olduğunu savunan çalışmalarda kurumsal değişkenlerin büyüme üzerinde pozitif etkisi olduğu konusu üzerine fikir birliğine varılmıştır. Bu çerçeveden hareketle örneğin Dollar ve Kraay çalışmalarında kurumsallaşmanın ön gördüğü iyi oluşturulmuş bir hukuksal yapının büyüme üzerinde etkili bir değişken olduğu sonucuna varmışlardır (Dollar ve Kraay,2003:135-137).

Demokratik ülkelerin otoriter rejimlerle karşılaştırıldığında demokrasi ve piyasanın birlikte ele alınmasının önemine dikkat çeken Bhagwati ise demokrasilerin otoriter rejimlere kıyasla ekonomik gelişme üzerinde daha uygun bir ortamı sağlamasına karşın piyasa sistemi ile rekabetin arttığı durumlarda büyüme üzerinde önemli oranda etki yaptığını dolayısıyla piyasa sistemi gelişmemiş bir demokrasinin büyüme ilişkisinin de zayıf olacağını vurgulamaktadır (Bhagwati,2002:159).

Büyüme üzerinde etkili olan diğer önemli iki faktör de *kurumlarla ilişkiler ile siyasi uygulama etkinliği ve yönetim* olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu faktörler politik istikrarı oluşturan unsurların başında gelmektedir. Kurumlarla ilişkiler olarak tanımlanan kavramın içeriği iktidar-yüksek yargı, cumhurbaşkanlığı-hükümet, hükümet- askeri bürokrasi, hükümet sivil bürokrasi-özerk ekonomik kurumlar ve uluslararası kurumlarla ilişkileri kapsamaktadır. Siyasi uygulama etkinliği ise hükümetin siyasi tercih ve uygulamalarının kontrolü, varsa yol açtığı sorunlar, yapılan düzenlemelerin etkinliği gibi kavramları içermektedir. Yönetişim kavramını ise hesap verilebilirlik –şeffaflık- tutarlılık olarak tanımlamak mümkündür. Politik istikrarın önemli bu iki unsuru arasındaki ilişkiler kurumsal iktisatçılar tarafından tartışılmakta ve ekonomik gelişmişlik ve istikrarla bağlantı kurulmaktadır. Bu çalışmadaki amacımız da bu iki unsur arasındaki ilişkilerin analiz edilmesidir.

3. VERİ SETİ, EKONOMETRİK YÖNTEM VE ANALİZ

Türkiye’de Kurumlarla İlişkilerin, Siyasi Uygulama ve Yönetişim üzerindeki etkisi 2007-2020 dönemi için günlük veriler kullanılarak araştırılmıştır. Çalışmada kullanılan serilere ait bilgiler Tablo 1’de sunulmuştur. Verilerin tanımlayıcı istatistiki bilgileri ise Tablo 2’te gösterilmiştir. Basıklık ve çarpıklık değerlerine baktığımızda Jarque-Bera değerlerinin de yükseklikleri de gösteriyor ki veriler normal¹² dağılmamaktadır.

Tablo 1: Veri Seti Açıklaması

Seriler	Serilerin Açıklaması	Kaynak
Kİ=Kurumlarla İlişkiler	Kurumlarla İlişkiler Endeksi	S Bilişim Danışmanlık
SUEY= Siyasi Uygulama Etkinliği ve Yönetişim	Siyasi Uygulama Etkinliği ve Yönetişim	S Bilişim Danışmanlık
CDS= Credit Default Swap	Kredi Temerrüt Takası	TCMB Evds
BIST 100= BIST 100 endeksi	Borsa İstanbul 100 endeksi	TCMB Evds
Döviz=Döviz sepet kuru	Döviz kuru sepet olarak alınmıştır. ((Euro+Dolar)/2)	TCMB Evds
LNKİ=Kİ getirisi	Kurumlarla İlişkiler endeks getirisi	S Bilişim Danışmanlık
LNSUEY= SUEY getirisi	Siyasi Uygulama Etkinliği ve Yönetişim endeks getirisi	S Bilişim Danışmanlık
LNCDS= CDS getirisi	Kredi Temerrüt Takası getirisi	TCMB Evds
LNBIST 100= BIST100 getirisi	Borsa İstanbul 100 endeks getirisi	TCMB Evds
LNDöviz=Döviz getirisi	Döviz kuru sepet getirisi	TCMB Evds

Tablo 2: Tanımlayıcı İstatistikler

	BIST100	CDS	DÖVİZ	KI	SUEY
Ortalama	724.2592	249.0957	3.0141	4.7574	6.0447
Medyan	740.04	223.781	2.3655	5.459775	6.225869
Maksimum	1235.56	831.311	7.98555	7.7863	7.706188
Minimum	212.28	110.946	1.4189	0.044697	1.574313
Std.Sap	231.4166	101.2131	1.61087	1.866277	1.049433
Çarpıklık (Skewness)	-0.00349	1.53385	1.236169	-0.581589	-0.917506
Basıklık (Kurtosis)	2.317413	5.57026	3.355125	2.118795	4.015257
Jarque-Bera	68.40115	2351.165	915.7695	312.5938	645.5924
Olasılık	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000
Gözlem Sayısı	3523	3523	3523	3523	3523

Model oluşturulmadan önce Granger Nedensellik Analizi, Etki-Tepki Analizi yapılmış ve son olarak GARCH modellerinin girdileri belirlenmiştir. Çalışmada model oluşturulmadan önce değişkenlerin

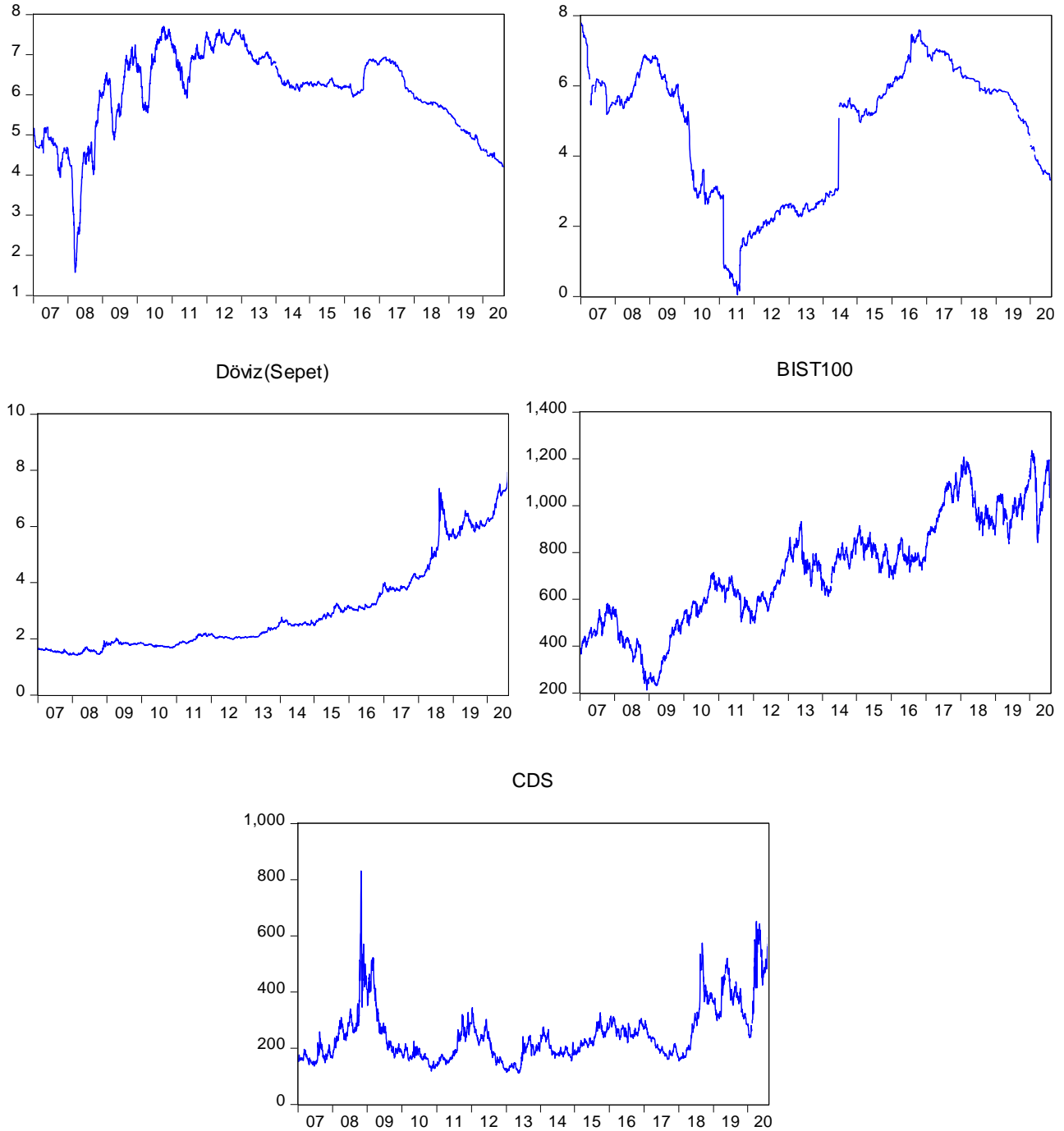
¹ Verilerin dağılımının normal dağılım gösterip göstermediğini belirlemenin bir diğer yolu ortalama, mod ve medyan değerlerine bakmaktır. Normal dağılımda bu değerler çakışıkır. Bu istatistikler birbirine yaklaştığı ölçüde dağılım normal dağılıma yaklaşır. Birbirinden uzaklaştığı ölçüde dağılım çarpıklaşır.

² Normal dağılımı test etmenin bir diğer yolu da basıklık ve çarpıklık katsayılarına bakmaktır. Çarpıklık (skewness) katsayısı normal dağılımda 0'dir. Negatif çarpıklık katsayısı sağa çarpık dağılıma, pozitif çarpıklık katsayısı sola çarpık dağılıma işaret eder. Basıklık (kurtosis) katsayısı da normal dağılımda 3'tür. Pozitif basıklık katsayısı sivri dağılıma, negatif basıklık katsayısı ise basık bir dağılıma işaret eder.

durağanlık testi için Genişletilmiş Dickey Fuller (ADF) testi kullanılmış ve getiri serilerinin %1 anlamlılık düzeyinde durağan oldukları tespit edilmiştir. Figür 1, Bist100, CDS, Döviz, Kİ ve SUEY serilerinin grafiklerini göstermektedir.

Zaman serilerine ait ekonometrik çalışmalarda en sık kullanılan yöntemlerden biri de seriler arasındaki neden sonuç ilişkisinin yönünün tespit edilmesi için kullanılan Granger Nedensellik Testi'dir. Granger 1969'a göre tüm bilgiler kullanılarak z_t değişkeni için yapılan öngörü değerleri, y_t değişkeni haricindeki bilgiler kullanılarak yapılan öngörü değerlerinden daha başarılıysa; y_t değişkeni z_t değişkeninin nedenidir. Değişkenler arasındaki bu nedensellik $y_t \Rightarrow z_t$ şeklinde gösterilmektedir. y_t ve z_t değişkenlerinin birbirinin sebebi olması durumunda ise değişkenler arasında geri beslemeden ya da karşılıklı nedensellikten söz edilir.

Figür 1: Bist100, CDS, Döviz, SUEY ve Kİ Grafikleri



Bu durum $y_t \Leftrightarrow z_t$ şeklinde gösterilmektedir (Bektaş, N. Ç. & Babuşçu, Ş., 2019). Granger Nedensellik testi aşağıdaki denklemlerin regresyon tahmini ile yapılmaktadır (Gujarati, 2016, s.394);

$$Y_t = \sum_{i=1}^n \alpha_i Z_{t-i} + \sum_{j=1}^n \beta_j y_{t-j} + \varepsilon_{1t} \quad (1)$$

$$Z_t = \sum_{i=1}^m \lambda_i y_{t-i} + \sum_{j=1}^m \delta_j Z_{t-j} + \varepsilon_{2t} \quad (2)$$

Yukarıdaki denklemlerde ε_{1t} ve ε_{2t} terimlerinin ilişkisiz olduğu varsayılmaktadır. Eğer (1) numaralı denklemdaki α_j katsayıları istatistiki olarak sıfırdan farklıysa ve β_j katsayıları istatistiki olarak sıfırdan farklı değilse z_t değişkeninden y_t değişkenine doğru tek yönlü nedensellikten bahsedilmektedir. Eğer (2) numaralı denklemdaki λ_j katsayıları istatistiki olarak sıfırdan farklıysa ve δ_j katsayıları istatistiki olarak sıfırdan farklı değilse, y_t değişkeninden z_t değişkenine doğru tek yönlü nedensellik söz konusudur. Her iki denklemdaki tüm katsayılar (α_i , β_j , λ_i , δ_j) istatistiki olarak sıfırdan farklıysa, bu durum değişkenler arasındaki karşılıklı yani çift yönlü bir nedensellik olduğunu göstermektedir (Gujarati, 2012, s.621).

Bu bağlamda, Siyasi Uygulama Etkinliği ve Yönetişim ile Kurumlarla İlişkiler arasındaki nedensellik ilişkisini incelediğimiz Granger Nedensellik Testi sonuçları³ **Tablo 3**'te gösterilmiştir.

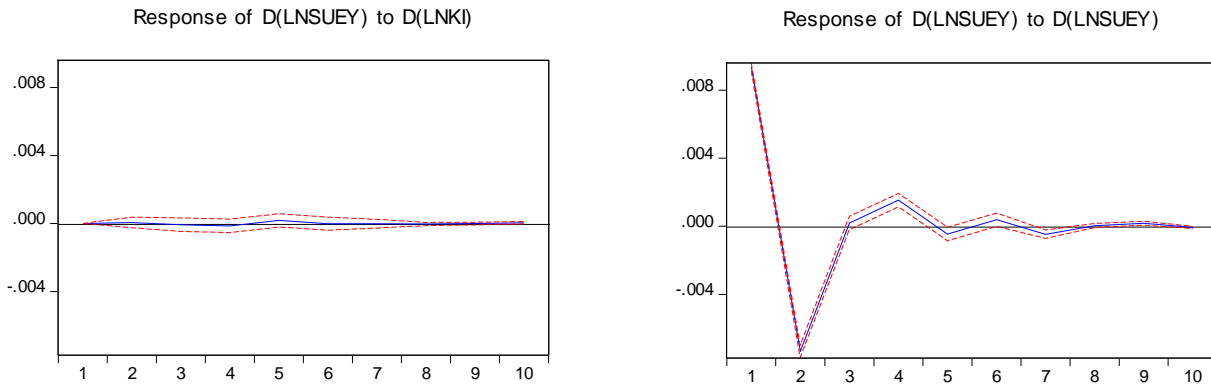
Tablo 3: Uzun Dönem Granger Nedensellik Testi Sonuçları

Sıfır Hipotezi		Gözlem	F-İstatistiği	Olasılık
LNKI	Granger Nedenidir	3511	0.7441	0.5618
LNSUEY	Granger Nedeni Değildir		LNKI	1.1042

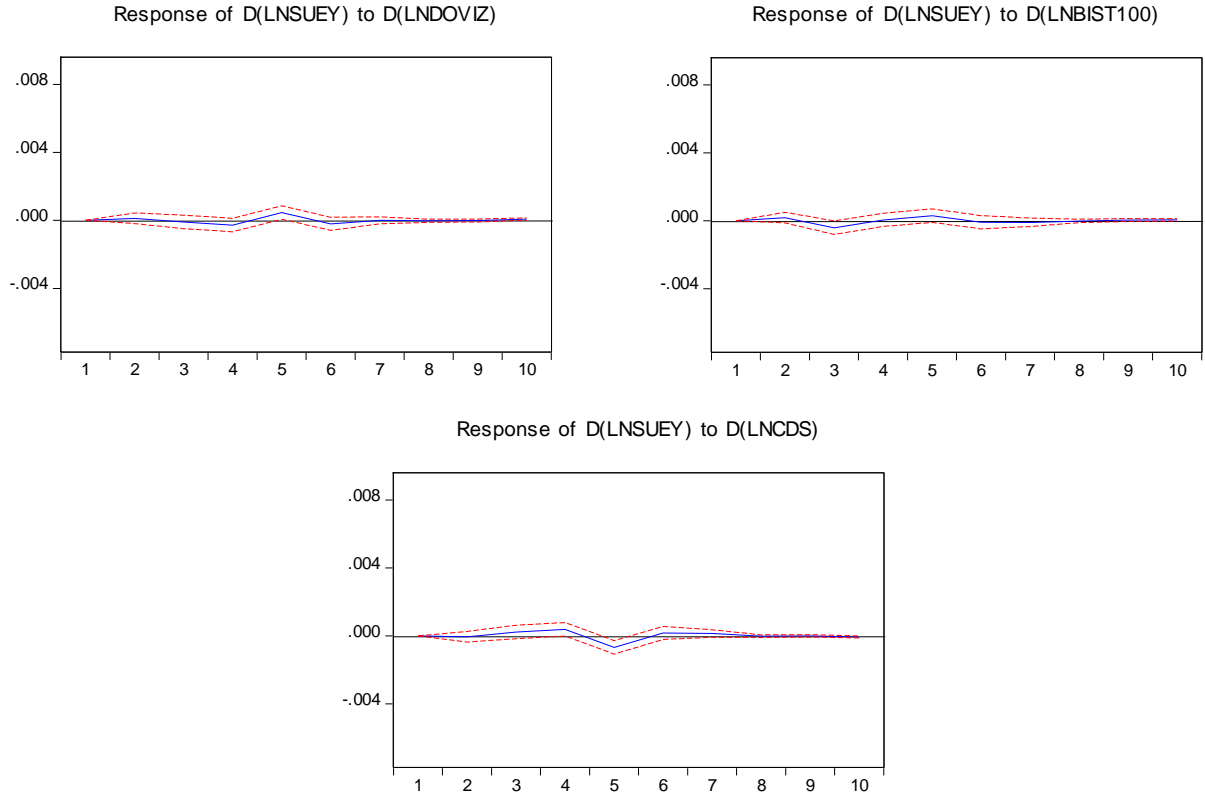
Test sonuçlarına göre KI ve SUEY arasında her iki yönde de bir nedensellik bulunamamıştır. Bu bağlamda kısa vadeli etkileşimlere bakabilmek için VAR modelleri ve etki-tepki analizlerine odaklanacağız. Çoğunlukla VAR modellerini iktisadi olarak yorumlamak zordur. Bu nedenle çoğu zaman VAR analizi yapılırken, model parametreleri için değil etki tepki fonksiyonu ve varyans araştırması için kullanılmaktadır. Etki tepki fonksiyonu VAR modelindeki endojen değişkenlerin hata terimindeki rassal şoklara karşı tepkisini ölçmektedir. VAR modellerinde serilerin birinci farklı alınarak model oluşturularak eşbütünlük etkisi berteraf edilmiştir. Figür 2 Kİ'de ve diğer seçilmiş değişkenlerde meydana gelen "bir" standart hatalık şokun (seçilen zaman dönemi içinde) SUEY'deki değişimi nasıl etkilediğini göstermektedir. Buna göre kısa vadede kurumlarla ilişkilerde oluşacak bir şokun siyasi uygulama etkinliği ve yönetime şiddeti ihmal edilebilecek kadar küçük ama çabuk kaybolmayan kalıcı bir etkisi olmaktadır.

Figür 2: SUEY Etki-Tepki Analizleri

Response to Cholesky One S.D. (d.f. adjusted) Innovations ± 2 S.E.

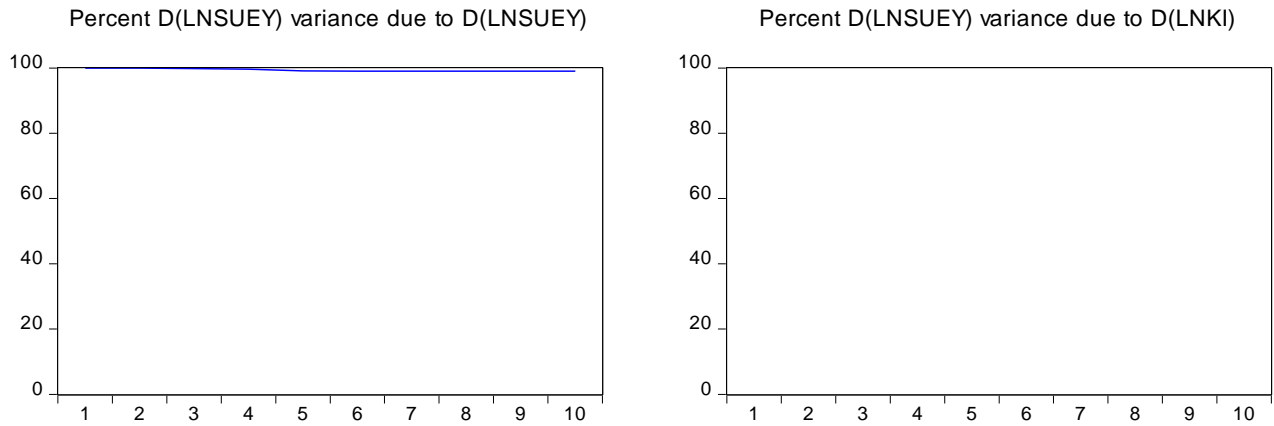


³ Testlerde 12 gecikmeli değişken kullanılmıştır



Figür 3'teki varyans ayrıştırma analizi sonuçlarına göre de siyasi uygulama etkinliği ve yönetim hem kendi içsel şoklarından hem de kurumlara ilişkilerde oluşacak kısa vadeli şoklardan etkilenmemektedir.

Figür 3: SUEY Varyans Ayrıştırma Grafikleri
Variance Decomposition using Cholesky (d.f. adjusted) Factors



Bu bağlamda analizimizi GARCH modelleri ile devam ettirip sonuçlandıracağız. İlk kez Engle (1982) tarafından geliştirilen Otoregresif Koşullu Değişen Varyans (Autoregressive Conditional Heteroskedastic, ARCH) modeli serilerin varyansının tahmin edilmesine ve koşullu varyansın zaman içinde değişmesine olanak sağlayan, ancak koşulsuz varyansı sabit kabul eden bir modeldir. Ancak ARCH (p) modelinde aşırı parametreleşme sorunu ile karşılaşmaktadır. Çalışmada, Bollerslev tarafından geliştirilmiş GARCH modelinden Standart GARCH (1,1) formu varyans denklemi açıklayıcı değişkenlerle zenginleştirilerek kullanılmıştır. Bu model; geçmiş kalıntı karelerinin ağırlıklandırılmış ortalamasıdır, fakat asla bütünüyle sıfıra gitmeyen azalan ağırlıklara sahiptir Engle (2001). Buna göre GARCH modellerinde koşullu varyans aşağıdaki gibi modelleneyecektir:

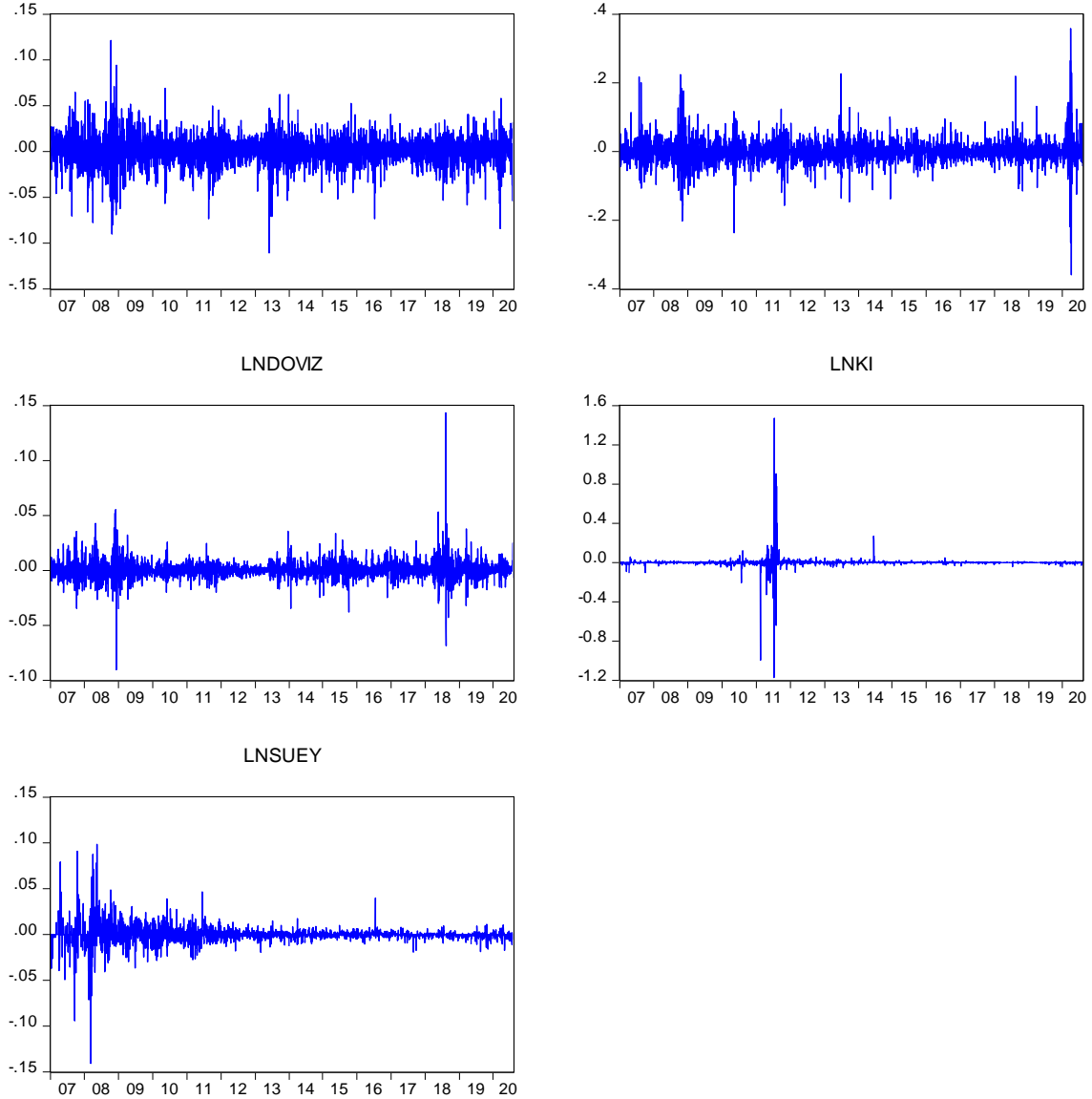
$$\varepsilon_t^2 \sim (0, h_t)$$

$$h_t = \beta_0 + \beta_1 \varepsilon_{t-1}^2 + \beta_2 h_{t-1}$$

Bu denklemlerden de rahatlıkla izlenebileceği gibi GARCH modelinin ARCH modelinden farkı, koşullu varyans denkleminde koşullu varyansın gecikmelerinin de yer almasıdır. Modellerimizde kullanılmak üzere günlük logaritmik getiriler r_t , aşağıdaki hesaplama ile türetilmiştir⁴:

$$r_t = \frac{\ln(P_t)}{\ln(P_{t-1})}$$

Figür 4. Bist100, CDS, Döviz, SUEY ve Kİ Getiri Grafikleri
LNBIST100 LNCDS



Figür 4'te Bist100, CDS, Döviz ve Kurumlarla ilişkiler indeksinin getiri grafikleri görülmektedir. Döviz getirilerinde 2018'de döviz kuru krizi, CDS'lerde ise liranın değerindeki düşüşle birlikte dış borcun ödenmesinde zorluk yaşanabileceği endişesiyle rekor seviyelere tırmanmıştı. Kurumlarla İlişkiler Endeksi'nde 2012 yılında yaşanan kırılmanın etkileri ise yine getiri grafiklerinde net bir şekilde görülmektedir. 2016 yılından sonra düşme trendine giren SUEY ise getirilerin çok küçük bir bantta hareket etmesinden bu düşüşün ağır ağır ve istikrarlı bir şekilde olduğunu göstermektedir.

Bu bilgiler ışığında oluşturduğumuz GARCH modellerinin detayı için Tablo 4'e baktığımızda Model 1'de Kİ getirileri SUEY getiri denklemlerinde istatistiki olarak anlamlı ve SUEY üzerinde pozitif bir etkiye sahiptir. Bununla birlikte CDS ve BIST 100 endeksinin SUEY volatilitelerini azaltıcı bir etkiye sahipmiş gibi

⁴ Kurumlarla İlişkiler ve Siyasi Uygulama Etkinliği ve Yönetişim endeksleri her ne kadar BİST 100, döviz veya CDS gibi yatırım yapılabilir bir varlık değilse de GARCH modellerinde kullanma şeklimizden kaynaklı olarak endeksin artış hızı getiri gibi hesaplanarak analize dahil edilmiştir.

görünürken etkinin büyüklüğü ihmal edilebilecek kadar azdır. Haber etkisini analiz etmek için α ve β toplamına baktığımızda ise 1'e çok yakın bir değer görmeye birlikte geçmiş dönemli şokların etkilerinin kalıcı olduğu sonucuna varabiliriz. Buna karşın Model 1'in Durbin-Watson⁵ değerinin düşüklüğü bizi SUEY'in gecikmeli değişkenlerini de dahil ettiğimiz Model 2'yi test etmeye sevk etmiştir.

Bu bağlamda Model 2, Model 1'e SUEY_{t-1}, SUEY_{t-2}, SUEY_{t-3} ve SUEY_{t-5} değişkenleri de dahil edilmiştir. Buna göre Model 2'de Kİ getirileri SUEY getiri denklemlerinde istatistiki olarak anlamlı ve SUEY üzerinde pozitif bir etkiye sahiptir. CDS ve BIST 100 endeksinin SUEY volatilesini **arttırıcı** bir etkiye sahip olduğu saptanırken etkinin büyüklüğü ihmal edilebilecek kadar azdır. Model 2'de Durbin Watson test istatistiği de 1.96 iken α ve β toplamının Model 1'e göre önemli düzeyde artması haber etkisinin büyük kısmının endojen şoklardan geldiğini işaret etmektedir.

Tablo 4: GARCH Modeli

	Model 1				Model 2			
	Getiri Denklemi		Varyans Denklemi		Getiri Denklemi		Varyans Denklemi	
	katsayı	z-istatistiği	katsayı	z-istatistiği	katsayı	z-istatistiği	katsayı	z-istatistiği
C	-0.0003	-4.3381			-3.48E-05	-0.2254		
LNKI	0.0138	6.6972			0.010744	4.5571		
LNSUEY(-1)					0.103291	5.0503		
LNSUEY(-2)					0.089726	4.9618		
LNSUEY(-3)					0.174269	11.1257		
LNSUEY(-5)					0.044636	4.8582		
LNBIST100			0.0000	-23.6982			0.0002	11.8831
LNCDS			0.0000	-14.0325			0.0001	15.2523
α_0			0.0000	16.1815			0.0000	25.0681
α_1			0.0292	26.2469			0.1151	16.7457
β_1			0.9689	851.7			0.4965	31.3
Gözlem Sayısı					3518			
R ²					0.0028			
DW					1.6059			

4. SONUÇ

“Kurumlarla İlişkiler” ile “Siyasi Uygulama Etkinliği ve Yönetişim”, politik istikrarı oluşturan unsurların başında gelmektedir. Kurumlarla ilişkiler; iktidar-yüksek yargı, cumhurbaşkanlığı-hükümet, hükümet-askeri bürokrasi, hükümet sivil bürokrasi-özerk ekonomik kurumlar ve uluslararası kurumlarla ilişkileri kapsamaktadır. Yönetişim (hesap verilebilirlik –şeffaflık- tutarlılık) ve etki analizleri (siyasi problemin kapsamı - boyutlandırılması, içeriğinin netleştirilmesi, ilgili tarafların belirlenmesi ve dahil edilmesi, neden-sonuç ilişkilerinin netleştirilmesi, hedeflerle uyumlu kılınması, süreç ve tedbirleri ölçülebilir ve netleşmiş kılınması, çözüm yönetiminin etkilerinin ölçüm ve denetiminin değerlendirilmesi v.b.) detaylı hususlar belli filtrelerden geçirilerek Siyasi Uygulama Etkinliği ve Yönetişim başlığı altında ele alınmaktadır. Kurumlarla ilişkilerin, Siyasi Uygulama ve Yönetişim üzerinde etkisi ve her ikisinin de karşılıklı etkileşim içinde olması beklenir.

Öncelikle Kurumlarla İlişkilerin (Kİ), Siyasi uygulama etkinliği ve yönetişim (SUEY) üzerine etkisinin analiz edildiği bu çalışmada, her iki endeks arasında kısa vadede bir nedensellik ve etkileşim tespit edilememiştir. Etki-Tepki Analizine göre ise kısa vadede kurumlarla ilişkilerde oluşacak bir şokun siyasi uygulama etkinliği ve yönetişime şiddeti ihmal edilebilecek kadar küçük ama çabuk kaybolmayan kalıcı bir etkisi olmaktadır.

Bununla birlikte uzun vadede Kİ ve SUEY arasında pozitif bir ilişki tespit edilirken SUEY'in daha çok endojen gelişmelerden etkilendiği sonucuna varılmıştır. Kİ dışında, CDS, BİST 100 gibi dışsal etkilerin ise ihmal edilebilir seviyede düşük etkileri saptanmıştır.

Hiç kuşkusuz Türkiye için bu konuda yapılan ilk çalışma olması nedeniyle konunun daha fazla tartışılması ve analiz edilmesi gerekmektedir. Yapılacak yeni çalışmalar kurumsal iktisat açısından da aydınlatıcı olacaktır.

⁵ Durbin Watson test istatistiği, bir regresyon modeli tahmin edildikten sonra artık terimlerin korelasyon halinde olup olmadığını test etmeye yarayan bir sayıdır. Bu sayının 2 civarında çıkması, "otokorelasyon vardır" boş hipotezini reddedemeyeceğimizi gösterir.

KAYNAKLAR

- S. Bilişim Danışmanlık, “Siyasi İstikrar İndeksi: Siyasi Performansın Standartları, Kısa Siyasi Analizin Standartları, Kısa Siyasi Analizin Araçları, Siyasi Risk İzlek Standartları”, Ekim 2010
- Teletar E.& Cangir N., “Türkiye İçin Politik İstikrarsızlık Endeksleri: 1955–2009 Dönemi” Sosyo-Ekonomi / 2014-1 / 140101
- Adejumobi, S. (2000), “Between Democracy and Development In Africa: What Are The Missing Links?”, http://www.Worldbank.Org/Research/Abcde/Eu_2000/Pdffiles/Adejumobi.Pdf,
- Erişim Tarihi: 28.09.2020
- Bhagwati, J. N(2002), “Democracy and Development: Cruel Dilemma Or Symbiotic Relationship?”, *Review Of Development Economics*, 6(2)
- Chavance, B.(2019) Kurumsal İktisat, İletişim Yay
- Coase, R(1993) “Coase On Posner On Coase: Comment”, *Journal Of Institutional And Theoretical Economics*,149(1)
- Commons, J.R(1931) “Institutional Economics” *American Economic Review*, 21
- Dollar, D., And A. Kraay. 2003. Institutions, Trade, and Growth, *Journal Of Monetary Economics*, 50, Pp.
- Parsons, Talcott (1945), “Racial and Religious Differences As Factors In Group Tension”, *Approaches To National Unity: Fifth Symposium, Conference On Science, Philosophy And Religion*, (Ed.) L.Bryson.
- İnsel, A. (1991) “Siyasal Bir Süreç Olarak İktisadi Kalkınma İi”, *Birikim*, 21, Ocak,
- Karakayali, H. Ve H. Yanikkaya (2005), “Kurumsal Faktörlerin Ekonomik Büyüme Etkileri”, <Http://Www.Bilgiyonetimi.Org/Cm/Pages/Yazark.Php?Page>,
- Erişim Tarihi: 28.09.2020
- Mayhew, A.(1987), “The Beginnings Of Institutionalism”, *Journal Of Economic Issues*, Vol.21 No:3
- Mirowskii, P.(1981). Is There A Mathematical Institutional Economic. *Journal Of Economic Issues*, 15(3)
- North, D. C. (2002), *Kurumlar, Kurumsal Değişim Ve Ekonomik Performans*, (Çev. Gül Çağalı Güven), İstanbul: Sabancı Üniversitesi Yayınları.
- Veblen, Thorstein B. (1989), “Aylak Sınıfın Teorisi: Kurumların İktisadi İncelemesi(Çev. Eren Kırmızıaltın- Hüsnu Bilir) Heretik Yay
- Samuels,W.J (1995) “ The Present State Of Institutional Economics” *Cambridge Journal Of Economics*, 19, No:4
- Gujarati, D. (2016). Örneklerle Ekonometri. *N. Bolatoğlu. Çev.). Ankara: Bb101 Yayınları.*
- Gujarati, D.N. (2012), *Temel Ekonometri* (Çev: Şenesen, Ü. Ve Şenesen, G.G.), İstanbul: Literatür Yayıncılık
- Bektaş, N. Ç., & Babuşçu, Ş. (2019). Vix Korku Endeksi Ve Cds Primlerinin Büyüme Ve Döviz Kuruna Etkisi, *Türkiye Örneği. Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Yıl: 8 Sayı, 16, 97-111.
- Engle, R. (2001). Garch 101: The Use Of Arch/Garch Models İn Applied Econometrics. *Journal Of Economic Perspectives*, 15(4), 157-168.
- Engle, R. F. (1982). Autoregressive conditional heteroscedasticity with estimates of the variance of United Kingdom inflation. *Econometrica: Journal of the Econometric Society*, 987-1007.